

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΠΡΑΛΟΣ

ΠΑΡΩΔΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΕΤΩΜΑ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ • ΣΤΑΥΡΩΣΗ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΠΡΑΛΟΣ

ΠΑΡΩΔΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΕΤΩΜΑ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ • ΣΤΑΥΡΩΣΗ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΠΡΑΛΟΣ

ΠΑΡΩΔΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΕΤΩΜΑ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ • ΣΤΑΥΡΩΣΗ

ΤΕΛΛΟΓΛΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ ΤΕΧΝΩΝ Α.Π.Θ.
Θεσσαλονίκη, Ιανουάριος – Απρίλιος 2007

ΕΚΘΕΣΗ - ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Γενική ευθύνη – Συντονισμός
Αλεξάνδρα Γουλάκη Βουτυρά
Καθηγήτρια Α.Π.Θ.

Επιμέλεια

Παναγιώτης Μπίκας, Δρ Ιστορίας της Τέχνης
Ελένη Τσιτσιρικού, Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος

Επιμέλεια κειμένων καταλόγου

Μαρία Ξανθού, Φιλολόγος

Εκπαιδευτικά προγράμματα

Δέσποινα Βενετούλια
Ανθή Χρυσοπούλου

Σύμβουλος επικοινωνίας

Βάνα Χαραλαμπίδου

Γραφείο Τύπου

Άρτεμις Πλουμπή

Γραμματεία

Δέσποινα Χατζηγεωργίου

Τεχνική Υποστήριξη

Λούις Ρεϋμόνδος
Νίκος Καλλέργης
Δημήτρης Κοντάκης
Θωμάς Σαρακαπίνας

Εξωτερικοί συνεργάτες

Γιάννης Καλτσάς
Γιάννης Κλινάκης

Φωτισμοί

Γιώργος Ματουσίδης

Βαφές

Γιάννης Μπέτας

Ασφάλιση έργων

Commercial Value

Μεταφορές

MOVEART S.A.

Σχεδιασμός καταλόγου και εντύπων

Ελένη Δημητρακοπούλου
Έλενα Κοτσίρη
Χρήστος Τζιώκος

Διαχωρισμοί – Φίλμς – Εκτύπωση καταλόγου

UNIVERSITY STUDIO PRESS

Εκτύπωση banner – εντύπων εκθεσιακού χώρου

ALFA STUDIO DIGITAL PRINTING

Εικόνα εξωφύλλου

Φωτογραφία του Χρήστου Καπράλου με τον
«Κένταυρο», μέρος της σύνθεσης «Παρωδία
από το Αέτωμα της Ολυμπίας»

© Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

ISBN 978-960-87805-8-3

Χορηγός

Χορηγός επικοινωνίας

Με την υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού

ΤΕΛΛΟΓΛΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ ΤΕΧΝΩΝ Α.Π.Θ.

ΙΔΡΥΤΕΣ

Νέστωρ και Αλίκη Τέλλογλου

ΜΕΓΑΛΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Δήμος Θεσσαλονίκης
Απόστολος Κ. Φιλιππίδης
Τώνης και Ιωάννα Σπητέρη
Στέφανος και Μαρία Σαμαρά
Διαμαντής Διαμαντής
Πέτρος Μολυβιάτης
Γιώργος Σαββίδης
Φιλώτας και Σοφία Καζάζη
Δημήτριος Τσάμης
κύριος Θανάσης

ΔΩΡΗΤΕΣ

οικ. Όμηρου Γεωργιάδη
Ράλλης Κοψίδης
οικ. Νίκου Σαχίνη
οικ. Βασιλείου Χαλεπά
οικ. Κόντογλου-Μαρίνου
Ιωάννης Γ. Μουρέλος
Έλλη Ορφανού
Ελένη Λαζαρίδου
Μανόλης Τζομπανάκης
Πάνος Παπανάκος
Julia Spitzer-Logothetis
Απόστολος Κιλεσσόπουλος
Ναυσικά Πάστρα
Ελένη Βακαλό
Δημοσθένης Στάικος
οικ. Τότσιου
Τάσιος Κυριαζόπουλος
Μανώλης Γιανναδάκης
Χρήστος Αλαβέρας
Ελένη Ρογκότη
Hannelore Ochs
Κώστας Ανδρέου

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος
Δημήτριος Παντερμαλής

Αντιπρόεδρος
Ιωάννης Κουκιάδης

Γενική Γραμματέας
Αλεξάνδρα Γουλάκη Βουτυρά

Ταμίας
Κωνσταντίνος – Διονύσιος Μπουζάκης

Μέλη
Αναστάσιος Μάνθος
Αλίκη Τέλλογλου
Χρύσανθος Ζαμπούλης

Περιεχόμενα

Η έκθεση του Χρήστου Καπράλου στο Τελλόγλειο.....	6
<i>Αλεξάνδρα Γουλάκη Βουτυρά</i>	
Χρήστος Καπράλος: Ένας κλασικός μοντερνιστής.....	7
<i>Παναγιώτης Μπίκας</i>	
Χρήστος Καπράλος: Βιογραφία	10
<i>Ελένη Τσιτσιρικού</i>	
Επιλεγμένη Βιβλιογραφία	12
Ο Χρήστος Καπράλος στο Αρχείο Γ. Μουρέλου	14
Ο Χρήστος Καπράλος στο Αρχείο Τ. Σπητέρη	16
Εικόνες	18

Η έκθεση του Χρήστου Καπράλου στο Τελλόγλειο

Η σχέση με την αρχαιότητα ή η αναφορά σε αυτήν αποτελεί καίριο προβληματισμό με ιδιαίτερη βαρύτητα για τον νεοέλληνα καλλιτέχνη που αναζητά τη θέση του στη σύγχρονη δημιουργία. Η γλυπτική του Χρήστου Καπράλου αποτελεί μια από τις πιο ενδιαφέρουσες «αναμετρήσεις» νεοέλληνα γλύπτη με το αρχαιοελληνικό παρελθόν, στο οποίο αναφέρεται με τη γλώσσα της «πλαστικής»: ανθρώπινη μορφή, περίοπτο έργο, καθαρή σύνθεση, λιτή διατύπωση, αρχαϊσμούς, μνημειακότητα.

Στην έκθεση του Καπράλου που οργανώνει το Τελλόγλειο Ίδρυμα παρουσιάζονται γλυπτά σύνολα σε ξύλο, η «Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας», έργα με αναφορές στην αρχαιότητα και η «Σταύρωση». Τα έργα αυτά φορτισμένα συγκινησιακά ήδη από την ιδιαίτερη φύση του υλικού —κομμένοι κορμοί ευκαλύπτου και λεμονιάς— εκπέμπουν τη δημιουργική ενέργεια του γλύπτη που «ζωντανεύει» αρχαίους ποταμούς, τον Αλφειό, τον Κλάδεο, ή μεγεθύνουν συγκλονιστικά λιτά το Θείο Δράμα.

Θεωρήσαμε ότι τα σύνολα αυτά του Καπράλου ταίριαζε ιδιαίτερα να παρουσιαστούν στο Τελλόγλειο τόσο ως μεγάλα μεγέθη που μπορεί να υποδεχθεί ο εκθεσιακός του χώρος, όσο και ως περιεχόμενο, ως ένας «διάλογος» με την αρχαιότητα, καθώς ήταν δυνατόν να εκτεθούν, παράλληλα, εκμαγεία από αρχαία γλυπτά των αετωμάτων της Ολυμπίας, ιδίως οι ανακεκλιμένες μορφές που αποτέλεσαν αφητηρία και πηγή έμπνευσης για τον νεοέλληνα γλύπτη. Η συνύπαρξη των εξαιρετικών έργων του άγνωστου αρχαίου καλλιτέχνη της εποχής του αυστηρού ρυθμού και των ξυλόγλυπτων αναφορών σε αυτά από τον Καπράλο στο δεύτερο μισό του 20ού αι. δημιουργεί σίγουρα μια ιδιαίτερη πρόκληση για τον επισκέπτη της έκθεσης επίσης και για τους εκπαιδευτικούς στόχους του Ιδρύματος που αποτελούν πάντοτε σημαντικό τμήμα στον σχεδιασμό μιας έκθεσης πολύ περισσότερο στην περίπτωση μιας έκθεσης γλυπτικής, καθώς στο Α.Π.Θ. υπάρχει μια δυναμικά αναπτυσσόμενη Σχολή Καλών Τεχνών με Εικαστικό Τμήμα και εργαστήρια γλυπτικής. Τεκμήρια από το Αρχείο Τώνη

Σπυτέρη και το Αρχείο Γεωργίου Μουρέλου για τον Καπράλο και την εποχή του, για τη στενή σχέση του με τον Μπουζιάνη κ.τ.λ. συμπληρώνουν ένα δεύτερο επίπεδο της έκθεσης.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στη Διευθύντρια της Εθνικής Πινακοθήκης κα Μαρίνα Λαμπράκη Πλάκα για την προθυμία της να μας δανείσει τα έργα της έκθεσης, καθώς και στην κα Σούλη Καπράλου για τη συνεργασία της και την υποστήριξη της στην οργάνωση της έκθεσης. Επίσης ευχαριστούμε θερμά τη Διευθύντρια του Μουσείου Εκμαγείων της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. καθηγήτρια κα. Θεοδοσία Στεφανίδου-Τιβερίου για την προθυμία της να μας δανείσει κάποια από τα σημαντικότερα αποκτήματα αυτού του μουσείου: εκμαγεία από γλυπτά των αετωμάτων που είχαν στηθεί προσωρινά στο παλαιό Μουσείο της Ολυμπίας, όταν τα πρωτότυπα είχαν αποσυρθεί για να συμπληρωθούν με νέα θραύσματα στη δεκαετία του 1970. Τα εκμαγεία αυτά δωρήθηκαν στο Μουσείο Εκμαγείων της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. από το Υπουργείο Πολιτισμού το 1996. Για βοήθεια και τεχνική υποστήριξη ευχαριστούμε θερμά τον γλύπτη και συνεργάτη του Χρήστου Καπράλου κ. Γιάννη Κλινάκη, καθώς και τον κ. Γιάννη Καλτσά για όλη την τεχνική υποστήριξη στη διαχείριση των εκμαγείων.

Η έκθεση αυτή δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς την υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού, του Υπουργού κ. Γεωργίου Βουλγαράκη και ιδιαίτερα του Γενικού Γραμματέα και φίλου του Τελλογλείου κ. Χρήστου Ζαχόπουλου, τους οποίους ευχαριστούμε θερμότητα. Τέλος, είμαστε υποχρεωμένοι και ευχαριστούμε για την πρόθυμη ενίσχυση της όλης προσπάθειας την Εταιρεία Αξιοποίησης και Διαχείρισης Πανεπιστημιακής Περιουσίας Α.Π.Θ. και τον Πρόεδρό της, Πρύτανιν του Α.Π.Θ. Καθηγητή κ. Αναστάσιο Μάνθο.

Αλεξάνδρα Γουλάκη Βουτυρά
Καθηγήτρια της Σχολής Καλών Τεχνών Α.Π.Θ.
Γενική Γραμματέας του Δ.Σ.
του Τελλογλείου Ιδρύματος

Χρήστος Καπράλος

Ένας κλασικός μοντερνιστής

Το δίπολο του μοντερνισμού και της παράδοσης υπήρξε κομβικό όχι μόνο για τη νεοελληνική ζωγραφική, αλλά κυρίως για τη νεοελληνική γλυπτική, ιδιαίτερα από τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και μετά, όταν οι Έλληνες καλλιτέχνες είχαν πλέον ευκολότερη πρόσβαση στην πηγή του μοντερνισμού, το Παρίσι, αφού κάποιοι από αυτούς είχαν τις δυνατότητες και τις ευκαιρίες να συνεχίσουν τις σπουδές τους εκεί. Εξάλλου, οι Έλληνες γλύπτες είχαν να αναμετρηθούν με το κλασικό πρότυπο που συχνά ένιωθαν ότι βάραινε στους ώμους τους. Αν για τους ζωγράφους η ελληνικότητα υπήρξε ένα νεφέλωμα ιδεών, για τους γλύπτες η αρχαία ελληνική τέχνη αποτελούσε έναν καθρέφτη, από τον οποίο κανείς δεν μπορούσε να αποστρέψει το βλέμμα του.

Ως προς αυτό το σημείο η γλυπτική του Χρήστου Καπράλου υπήρξε μια ιδιαίζουσα περίπτωση σύζευξης των δύο πόλων. Παρόλο που ο Καπράλος γεννήθηκε και μεγάλωσε σε ένα φτωχικό και αγροτικό περιβάλλον, είχε πάντα μέσα του τον δαίμονα της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Παράλληλα, η αρχαία ελληνική τέχνη φάνηκε να τον τραβά σαν ένας αδιόρατος μαγνήτης. Όταν ήρθε για πρώτη φορά στην Αθήνα το 1928 τον περιμάζεψε ύστερα από διάφορες περιπέτειες ένας γνωστός του, υπάλληλος του Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών.¹ Ο Καπράλος περνούσε τις ημέρες του στο μουσείο και, όπως ομολογεί ο ίδιος, «έτσι ήρθε σε επαφή με τα αγάλματα των προγόνων μας». Πέντε χρόνια αργότερα ο Καπράλος θα φύγει για το Παρίσι, αλλά ακόμη και η συναναστροφή του με τους σημαντικότερους γλύπτες του ευρωπαϊκού μοντερνισμού δεν θα μεταλλάξει την ευθεία αναφορά του

στην αρχαία Ελλάδα. Όπως, με κάποια συγκρατημένη αυταρέσκεια, παρατηρεί και ο ίδιος στην αυτοβιογραφία του: «Ξέχασα (ενν. όταν επέστρεψε στην Ελλάδα) και τις Γαλλίδες και τους Γάλλους και τα αγάλματά τους. Ζούσα πια στο ελληνικό φως και τα μόνα πράγματα που βρίσκονταν στη μνήμη μου ήταν τα έργα που είχα δει και αγαπούσα στα Μουσεία όλα αυτά τα χρόνια».²

Ο Άγγελος Προκοπίου σε ένα εύστοχο κριτικό του κείμενο, γραμμένο το 1957, θα χαρακτηρίσει το έργο του Καπράλου απότοκο ενός «λαϊκού αρχαισμού».³ Η φράση αυτή περιγράφει τη σχέση του γλύπτη με την αρχαιότητα. Ο ίδιος αναφέρει σε μια συνέντευξή του στον Γ. Πετρή:

«Ο άνθρωπος σήμερα θέλει να φτάσει στις ρίζες να πει νερό κατευθείαν από την πηγή. Μου άρεσαν πάντα οι αρχαϊκές εποχές, τότε που οι άνθρωποι δεν είχαν στη διάθεσή τους πολλά μέσα. Ξαναγυρίζουμε σήμερα εκεί για να βρούμε τον εαυτό μας. Προτιμώ την αρχαϊκή τέχνη από την ελληνιστική.»⁴

Ωστόσο, ο Καπράλος σε καμία περίπτωση δεν στράφηκε σε μια στείρα αρχαιοπληξία. Κατανόησε τη λειτουργία της αρχαίας ελληνικής τέχνης, αλλά την προσέγγισε με το βλέμμα και τον προβληματισμό ενός σύγχρονου ανθρώπου. Χρησιμοποίησε τεχνικές, όπως η ξεχασμένη τεχνική του «χαμένου κεριού», και στοιχεία, όπως το ανάγλυφο στην επική Ζωφόρο «Μνημείο της Μάχης της Πίνδου», για να μιλήσει για βιώματα και προβλήματα του καιρού του ή να λύσει μορφικά ζητήματα της εποχής του.

Δύο άλλα στοιχεία που φαίνεται ότι έμαθε από

¹ Χρήστος Καπράλος, *Αυτοβιογραφία, συμπληρωμένη από τη Σούλη Καπράλου* (Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα, 2001), σ. 39.

² *Αυτοβιογραφία*, σ. 90. Τα έργα που είχε αφήσει στο Παρίσι, μετά την αναγκαστική επιστροφή στην Ελλάδα με την κήρυξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, καταστράφηκαν όλα.

³ Άγγελος Προκοπίου, «Αι Αντιδράσεις του Λαϊκού Ενστίκτου», *Η Καθημερινή*, 22 Μαΐου 1957. Στον χαρακτηρισμό αυτόν συμπεριλαμβάνονταν και τα έργα των Αντωνίου Σώχου και Σπύρου Βασιλείου.

⁴ Από συνέντευξη του γλύπτη στον Γ. Πετρή, *Επιθεώρηση Τέχνης*, Ιούνιος 1957, τ. 30, τόμ. Ε', έτ. Γ', σσ. 490-494.

τους αρχαίους γλύπτες ήταν η μνημειακότητα και ο ανθρωπομορφισμός.⁵ Ο Καπράλος ποτέ δεν φοβήθηκε να αναμετρηθεί με τεχνικά προβλήματα. Θα λέγαμε μάλιστα πως αυτή ακριβώς η χειρωνακτικότητα και ο προβληματισμός πάνω σε νέους τρόπους είναι που τον τράβηξαν στη γλυπτική. Ο χώρος δεν επαρκεί για να σχολιάσουμε τις συχνές αναφορές του, ιδιαίτερα στην αυτοβιογραφία του, στη χαρά που έβρισκε στο να καταπιάνεται συνεχώς με νέες τεχνικές. Θα αρκούσε μόνο να παραθέσουμε μια φράση, που θα μπορούσαμε να τη θεωρήσουμε ως το motto της δουλειάς του: «*Χαίρομαι, σαν να βλέπω τον ήλιο για πρώτη μέρα. Εργάζομαι, σαν δε θα ζήσω άλλη μέρα.*»⁶

Μέσα από αυτήν την περιπετειώδη αναζήτηση νέων τρόπων ο Καπράλος ήρθε σε επαφή με τη γλυπτική σε ξύλο. Όπως διηγείται ο ίδιος, η επίσκεψη του γλύπτη Γιάννη Παρμακέλη, που εκείνη την εποχή δούλευε το ξύλο, στο εργαστήριό του το 1965 και η συζήτηση με τον Καπράλο επανέφεραν στην επιφάνεια την επιθυμία του να εργαστεί σε αυτό το υλικό. Ο Καπράλος θα αρχίσει αμέσως να δουλεύει κυρίως σε ξύλο ευκαλύπτου, που ανακαλύπτει με τους πιο περίεργους τρόπους.

«Έναν τέτοιο κορμό που έφερα στο υπόστεγο, άρχισα να τον δουλεύω. Στην πρόοδο όμως της δουλειάς, μου έκανε εντύπωση το ρέον σχήμα του κορμού και μου θύμισε τον Αλφειό. Μ' αυτή την αφορμή, στη συνέχεια έκανα τη σκέψη να κάνω το *Αέτωμα*. Βγήκε έτσι μια σύνθεση που αποτελείται από δέκα φιγούρες. Το είπαμε *Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας*.»⁷

Το έργο αυτό αποκαλύπτει, θεωρώ, τον τρόπο με τον οποίο ο Καπράλος χρησιμοποιεί ως πηγή την αρχαία ελληνική τέχνη. Όπως είναι γνωστό, ο Ναός του Δία στην Ολυμπία ανήκει στην πρώιμη

κλασική περίοδο. Τα γλυπτά του ναού βρέθηκαν διεσπαρμένα στον γύρω χώρο, ενώ μερικά επαναχρησιμοποιήθηκαν στην τοικοδομή ενός βυζαντινού χωριού. Για αυτόν τον λόγο υπάρχουν σοβαρές διαφωνίες ανάμεσα στους αρχαιολόγους για την ταύτιση των μορφών. Στο ανατολικό αέτωμα εικονίζεται η προετοιμασία της αρματοδρομίας μεταξύ Πέλοπα και Οινόμαου. Από αυτήν την παράσταση ο Καπράλος παίρνει σίγουρα τους ποταμούς Κλάδεο και Αλφειό. Στο δυτικό αποδίδεται η μάχη Κενταύρων και Λαπιθών, από όπου ο Καπράλος δανειζεται τις κεντρικές μορφές, τον Απόλλωνα, και τη σύνθεση με τον Κένταυρο και την Κόρη. Οι υπόλοιπες μορφές παραπέμπουν απλώς σε μορφές των αετωμάτων, αποτελώντας μια επαναδιαπραγμάτευσή τους. Με άλλα λόγια, ο Καπράλος παίρνει στοιχεία για να δημιουργήσει μια δική του ιστορία.

Ακόμη όμως και στις ίδιες τις μορφές που μπορούμε να ταυτίσουμε, ο Καπράλος ακολούθησε μια καθαρά βιωματική οπτική. Είναι, νομίζω, αποκαλυπτικός ο τρόπος με τον οποίο αποτύπωσε την κεντρική μορφή της σύνθεσής του, τον Απόλλωνα:

«Όταν πάλι έκανε τη φιγούρα του Απόλλωνα στη σύνθεση *Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας* φαντάστηκε τον Απόλλωνα σαν έναν βοσκό που είχε ρίξει την κάπα του πάνω στον αριστερό ώμο. Του άρεσε αυτή η κίνηση του Χρήστου.»⁸

Γιατί όμως ο Καπράλος χρησιμοποίησε τον όρο «παρωδία» για να χαρακτηρίσει το έργο του; Η παρωδία, όπως έχει δείξει ο Fredric Jameson, υπήρξε βασικό συστατικό του μοντερνισμού, αποτελώντας ένα είδος εκκεντρικής μιμητικής μιας προϋπάρχουσας δομής.⁹ Ο Καπράλος θα ξαναχρησιμοποιήσει την παρωδία στο τελευταίο έργο της ζωής του, στο οποίο αναδιατυπώνει τον περίφημο πίνακα του Ρέμπραντ με τη Σάσκια.¹⁰ Όπως αναφέ-

⁵ Είναι, ωστόσο, αξιοσημείωτο ότι ένας γλύπτης με τις ικανότητες του Καπράλου δεν ασχολήθηκε ή δεν δέχτηκε πολλές δημόσιες παραγγελίες. Αυτό του έδωσε τη δυνατότητα να ασχοληθεί χωρίς προβλήματα και παρεμβάσεις με την τέχνη του. Όπως ανέφερε: «Οι γλύπτες, όταν έχουν παραγγελίες, κάνουν τα πράγματα που τους παραγγέλνουν. Εγώ δεν είχα παραγγελίες. Έτσι κάνω εγώ ό,τι θέλω. Παιζώ με τα σχήματα και τις φόρμες». *Αυτοβιογραφία*, σ. 137.

⁶ *Αυτοβιογραφία*, σ. 180.

⁷ *Αυτοβιογραφία*, σ. 202.

⁸ *Αυτοβιογραφία*, σ. 209.

⁹ Fredric Jameson, *Postmodernism or The Cultural Logic of Late Capitalism* (London – New York: Verso, 1991) σσ. 16-17. Ή όπως με παρόμοιο τρόπο υποστηρίζει ο Giorgio Agamben: «Παραμένουν ωστόσο σταθερά δύο τυπικά χαρακτηριστικά της παρωδίας: η εξάρτηση από ένα προϋπάρχον μοντέλο, που από σοβαρό μετατρέπεται σε κωμικό, και η διατήρηση τυπικών στοιχείων στα οποία εισάγονται νέα, άτοπα και ανακόλουθα περιεχόμενα». Giorgio Agamben, *Βεβηλώσεις*, μτφρ. Παναγιώτης Τσιαμούρας (Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα, 2006), σ. 60.

¹⁰ Το έργο δημοσιεύεται στην *Αυτοβιογραφία*, σ. 185.

ρει η Σούλη Καπράλου, ο Ρέμπραντ ήταν ένας από τους αγαπημένους του ζωγράφους, στον οποίο κατέφευγε ο γλύπτης κάθε φορά που ένιωθε προβλήματα στην τέχνη του. Ο Καπράλος λοιπόν, χρησιμοποιούσε τα αγαπημένα του στυλ και περιόδους στην τέχνη για να αναβαπτίζεται λαμβάνοντας νέες δυνάμεις και ορμή. Ήταν ο δικός του προσωπικός τρόπος να αποτίει σ' αυτά φόρο τιμής, μια αναμέτρηση με τους προσωπικούς του δαίμονες. Με έργα, όπως η «Παρωδία» και η Ζωφόρος, ο Καπράλος μετέφραζε την αρχαία ελληνική γλυπτική σε μια σύγχρονη γλώσσα, επικαιροποιώντας την.

Ο Καπράλος θα χρησιμοποιήσει το ξύλο για να δώσει ακόμη μια μνημειακή σύνθεση, τη «Σταύρωση». Και εδώ όμως δεν θα ακολουθήσει την πεπατημένη. Ο Χριστός εικονίζεται σταυρωμένος ανάποδα, παραπέμποντας ευθέως στη σταύρωση του αποστόλου Πέτρου, στηριζόμενος ουσιαστικά από τους δύο ληστές που στέκουν όρθιοι. Ο σταυρός παραλείπεται, ενώ οι ληστές αποδίδονται χωρίς πρόσωπα. Από το σώμα του Χριστού βγαίνει σαν χέρι η μορφή της Παναγίας, ενώ ανεξάρτητη από το σύμπλεγμα μορφή είναι η Μαγδαληνή, λαξευμένη σε ξύλο λεμονιάς.¹¹ Η σύνθεση είναι απογυμνωμένη από θρησκευτικά στοιχεία, ενώ παράλλη-

λα με τη λιτότητα και την αρχιτεκτονική οργάνωση των μορφών επιβάλλεται στον θεατή προβληματίζοντάς τον για τα πανανθρώπινα ζητήματα.¹²

Μέσα στη δεκαετία του 1970 ο Καπράλος θα συνεχίσει να εργάζεται με το ξύλο για να δημιουργήσει μερικές ακόμη μορφές, οι περισσότερες από τις οποίες είναι αυτόνομες. Πρόκειται για έργα που το θέμα τους αντλείται και πάλι από την αρχαιότητα. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι το έργο «Αχιλλέας-Έκτορας» φιλοτεχνημένο την ίδια εποχή με την «Παρωδία». Εικονίζεται το επεισόδιο στο οποίο ο Αχιλλέας σέρνει το νεκρό σώμα του ήρωα των Τρώων. Η λιτότητα στη σύνθεση, το πλαίσιο των μορφών, απρόσωπων για ακόμη μια φορά, και το σημαντικό τους μέγεθος προσδίδουν υποβλητικότητα στο γλυπτό που δημιουργεί συνθήκες θρησκευτικής κατάνυξης.

Ύστερα από τη γλυπτική σε ξύλο ο Καπράλος δεν θα σταματήσει να ψάχνει διαφορετικούς, τεχνικά, τρόπους έκφρασης. Θα ασχοληθεί με τη ζωγραφική, θα εργαστεί με λιθογραφίες, θα «ανακαλύψει» την αναγλυφική ζωγραφική. Η καλλιτεχνική του ορμή ούτε αγκιστρώνεται, ούτε λιμνάζει. Σαν ένα μικρό παιδί αναζητεί, ακόμη και λίγο πριν τον θάνατό του, αυτό που θα του προσφέρει νέα προβλήματα για να επιλύσει και νέα ικανοποίηση.

Παναγιώτης Μπίκας
Δρ Ιστορίας της Τέχνης

¹¹ Αξίζει, νομίζω, να σημειώσουμε ότι ένα τέτοιον διαστάσεων έργο δεν φιλοτεχνήθηκε μετά από δημόσια παραγγελία, ενώ για να λυθεί μάλιστα το πρόβλημα της τοποθέτησης του γλυπτού στο εργαστήριο του γλύπτη στην Αίγινα χρειάστηκε να φτιαχτεί ειδικό σκάμμα.

¹² Χρυσάνθος Χρήστου, «Χρίστος Καπράλος: από τη συγκεφαλαίωση της ελληνικής κλασικής παράδοσης στην έκφραση του διαχρονικού και του καθολικού», στο *Χρίστος Καπράλος* (Αθήνα: Έκδοση Παπαστράτος ΑΒΕΣ, 1981), σ. 16.

Χρήστος Καπράλος

Βιογραφία

- 1909** Γεννιέται στο Παναϊτώλιο του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Πρώτος του δάσκαλος στη ζωγραφική θα είναι ο αγιογράφος Ανδρέας Γεωργιάδης στο Αγρίνιο, ενώ ουσιαστικός καθοδηγητής του στην καλλιτεχνική του πορεία ο Νάσος Γεράκης.
- 1928** Πηγαίνει στην Αθήνα, όπου εργάζεται ως σχεδιαστής του αρχιτέκτονα Βασίλη Κουρεμένου.
- 1929** Εργάζεται στο εργαστήριο του γλύπτη Βάσου Φαληρέα, επίσης στην Αθήνα, ενώ εγγράφεται και στο προκαταρκτικό τμήμα της Σχολής Καλών Τεχνών, όπου, παρακάμπτοντας δύο έτη σπουδών, γίνεται δεκτός απευθείας στα εργαστήρια.
- 1930-1934** Παρακολουθεί μαθήματα ζωγραφικής στη Σχολή Καλών Τεχνών στο εργαστήριο του Ουμβέρτου Αργυρού, αρχικά με υποτροφία του Δήμου Αγρινίου και έπειτα με την οικονομική υποστήριξη του καπνοβιομηχάνου Γιάννη Παπαστράτου.
- 1934-1940** Πηγαίνει στη Γαλλία, όπου παρακολουθεί μαθήματα γλυπτικής στις ελεύθερες Ακαδημίες του Παρισιού Grande Chaumière και Colarossi, μαθητεύοντας στο εργαστήριο του γλύπτη M. Gimond.
- 1936** Εκθέτει για πρώτη φορά σχέδιά του στο Παρίσι.
- 03-04/1939** Συμμετέχει με δύο έργα στην *Β' Πανελλήνια Καλλιτεχνική Έκθεση* στο Ζάππειο Μέγαρο.
- 1940** Με την κήρυξη του πολέμου επιστρέφει στην Ελλάδα και εγκαθίσταται στο χωριό του, όπου έως το 1946 εργάζεται στα καπνοχώραφα και παράλληλα δημιουργεί γλυπτικά έργα μικρών διαστάσεων από πηλό και γύψο.
- 1946** Εγκαθίσταται στην Αθήνα και με την οικονομική υποστήριξη του δημάρχου Αθηναίων Κώστα Κοτζιά, του Γ. Παπαστράτου και του ναυάρχου Χαρίλαου Λιάμπη αποκτά δικό του εργαστήριο. Διανύει μια ιδιαίτερα δημιουργική περίοδο.
- 12/10-11/1946** Παρουσιάζει γλυπτά του σε ατομική έκθεση στην Αίθουσα *Παρνασσός*, Αθήνα.
- 05/1947** Εκδίδεται η μικρή μονογραφία *Χρήστος Καπράλος, Γλύπτης* από τον εκδοτικό οίκο «Το Τετράδιο» με κείμενο του Αλέξανδρου Ξύδη.
- 1950** Εκτελεί παραγγελία του Ευάγγελου Παπαστράτου για τη φιλοτέχνηση μιας ζωφόρου με θέμα την καλλιέργεια και επεξεργασία του καπνού, προορισμένη για την είσοδο του εργοστασίου του στον Πειραιά.
- 01-25/11/1950** Παρουσιάζει κεραμικά έργα του σε ατομική έκθεση στην Αίθουσα *Κεντρικόν*, Αθήνα.
- 1951** Επισκέπτεται για πρώτη φορά την Αίγινα, δοκιμάζει τον πωρόλιθο της και από τότε κάθε καλοκαίρι ζει και εργάζεται στο νησί χωρίς αρχικά να έχει το δικό του εργαστήριο.
- 1952** Παντρεύεται τη Σούλη Μίληση.
- 1952-1956** Δουλεύει τη μεγάλη σύνθεσή του «Μνημείο της Μάχης της Πίνδου», μια ζωφόρο, σκαλισμένη σε πωρόλιθο Αιγίνης αποτελούμενη από επτά μέρη συνολικού μήκους περίπου 40 μ. και ύψους 1,10 μ. με σκηνές από τον Πόλεμο του '40, την Κατοχή αλλά και την ειρηνική ζωή των Ελλήνων.
- 02-23/03/1954** Παρουσιάζει «30 φιγούρες πάνω σε πέτρα» της θάλασσας στην *Αίθουσα της Εφημερίδας Το Βήμα*, Αθήνα.
- 04/05/1957** Παρουσιάζει το «Μνημείο της Μάχης της Πίνδου» μαζί με άλλα γλυπτά του στην ατομική «Έκθεσις Φωτισμού Έργων Συγχρόνου Γλυπτικής» στην *Αίθουσα Ηλεκτρικής Εταιρείας Αθηνών-Πειραιώς*, Αθήνα.
- Μετά το **1957** επιστρέφει στην κεραμική, πολύ περισσότερο όμως ασχολείται με την κατασκευή γλυπτών από σφυρήλατο χαλκό και μολύβι, καταλήγοντας στην τεχνική της αρχαίας ελληνικής χαλκοπλαστικής, τη μέθοδο του «χαμένου κεριού» (*cire perdue*).
- 1960** Οργανώνει με τη βοήθεια του γλύπτη Κώστα Κλουβάτου δίπλα στο εργαστήριό του στην Αθήνα ένα κυτήριο, στο οποίο μεταφέρει από το 1961 σε χαλκό τα πρώτα του έργα.
- 1962** Εκπροσωπεί την Ελλάδα με μεγάλη επιτυχία στην *Biennale της Βενετίας* παρουσιάζοντας περίπου 240 γλυπτά από χαλκό και πηλό. Επιπλέον, συμμετέχει στην *Έκθεση Ελλήνων Καλλιτεχνών* στο Βελιγράδι.

- 1963** Αποκτά εργαστήριο στα Πλακάκια της Αίγινας. Τον Νοέμβριο παρουσιάζει 34 χάλκινα έργα του στην *Martha Jackson Gallery* της Νέας Υόρκης και εκθέτει στην *Park Gallery* του Νπιτρόιτ, Η.Π.Α. Επιπλέον, συμμετέχει σε ομαδική έκθεση της *Parke-Bernet Galleries* στη Νέα Υόρκη.
- 1964** Εκθέτει με τον Γιάννη Σπυρόπουλο στην *Fränkische Galerie am Marienator* στη Νυρεμβέργη. Επιπλέον, συμμετέχει στη *Διεθνή Έκθεση του Πίτσμπουργκ*, Η.Π.Α. και στην *Ελληνική Εβδομάδα* στο Λιντς, Αυστρία.
- 1965** Συμμετέχει στην *Η' Πανελλήνια Έκθεση Ζαπείου* με τρία έργα σε χαλκό, στη *Διεθνή Έκθεση Γλυπτικής της Carrara*, Ιταλία, στη *Διεθνή Έκθεση Γλυπτικής (Concorso Internazionale del Bronzetto)* στην Πάντοβα και σε έκθεση στο *The Samuel Fleisher Art Memorial*, Φιλαδέλφεια. Αρχίζει να δημιουργεί σε ξύλο, κυρίως σε ευκάλυπτο.
- 1966** Παρουσιάζει έργο του στη *Διεθνή Έκθεση Sonsbeek '66*, Arnheim, Ολλανδία.
- 1967** Εκθέτει έργα του σε ατομική στο *Cincinnati Art Museum*, Σινσινάτι Οχάιο, Η.Π.Α, συμμετέχει στη *Διεθνή Έκθεση του Πίτσμπουργκ* και στη *Διεθνή Έκθεση Γλυπτικής (Concorso Internazionale del Bronzetto)*, Πάντοβα, Ιταλία.
- 1969** Παρουσιάζει έργα του σε ατομική έκθεση στην *Albert White Galleries*, Τορόντο, Καναδάς. Μετά το **1970** στρέφεται στο ξύλο εξακολουθώντας να εργάζεται και με υλικά όπως ο πωρόλιθος Αιγίνης, ο πηλός και ο χαλκός.
- 1971** Συμμετέχει στη *Διεθνή Έκθεση Hakone Open-Air Museum International*, Τόκιο.
- 1971-1972** Δημιουργεί τη σύνθεση «Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας».
- 1972** Παρουσιάζει ζωγραφικά έργα του σε ατομική έκθεση στην *Αίθουσα Τέχνης Hilton*, Αθήνα, και συμμετέχει στην *Biennale της Βενετίας "Scultura nella Citta"*.
- 1973** Συμμετέχει στη *Διεθνή Έκθεση Γλυπτικής (Concorso Internazionale del Bronzetto)*, Πάντοβα, Ιταλία.
- 1974** Ολοκληρώνει το σύμπλεγμα της «Σταύρωσης».
- 1975** Συμμετέχει μαζί με τέσσερις Έλληνες ζωγράφους στη 13η *Bienal de São Paulo*, Βραζιλία.
- 03-17/04/1981** Παρουσιάζει σε ατομική έκθεση «19 σχέδια, δουλεμένα από τον ίδιο λιθογραφικά πάνω σε τσίγκο, σε 50 αντίτυπα το καθένα» στην γκαλερί *Ζυγός*, Αθήνα.
- 04-06/1981** Η *Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου* διοργανώνει την αναδρομική έκθεση «Χρήστος Καπράλος – Γλυπτά από Χαλκό 1960-1980».
- 17/10-05/11/1983** Παρουσιάζει «Λιθογραφίες» στην γκαλερί *Πλειάδες*, Αθήνα.
- 01-21/11/1983** Εκθέτει έργα ζωγραφικής στην *Αίθουσα Σκουφά*, Αθήνα.
- 28/05-15/06/1984** Παρουσιάζει ζωγραφικά και γλυπτικά έργα του σε ατομική έκθεση στην *Αίθουσα Τέχνης Ηρακλείου*, Κρήτη.
- 1988** Τιμάται με το βραβείο *Gottfried-von-Herder-Preis*.
- 1991** Ιδρύει μαζί με τη γυναίκα του το *Ίδρυμα Χρήστου και Σούλης Καπράλου* στον χώρο του εργαστηρίου του στην Αίγινα.
- 20/01/1993** Πεθαίνει στην Αθήνα.
- 02/1993** Το Ίδρυμα στην Αίγινα αρχίζει να λειτουργεί ως μουσείο.
- 1995** Διοργανώνεται αναδρομική έκθεση των έργων του στην *Ακαδημία Αθηνών*.
- 09/1998** Δεκαεπτά ορειχάλκινες συνθέσεις και γλυπτά του Καπράλου, όλα φιλοτεχνημένα στο διάστημα 1950-1989, εκτίθενται στη *Λότζια*, Ηράκλειο Κρήτης, στο πλαίσιο μεταθανάτιας αναδρομικής έκθεσης του καλλιτέχνη.
- 04/11/2002** Η Ζωφόρος «Μνημείο της Μάχης της Πίνδου» τοποθετείται στο περιστύλιο της Βουλής των Ελλήνων.
- 04-31/07/2003** Στη *Συλλογή Πορταλάκη*, Αθήνα, πραγματοποιείται η έκθεση «Χρήστος Καπράλος – Γλυπτική» με έργα φιλοτεχνημένα από τα μέσα της δεκαετίας του '50 έως τα τέλη του '80.
- 06/2003** Ο «Οπλίτης» παρουσιάζεται στην έκθεση «Κλασικές μνήμες στη σύγχρονη ελληνική τέχνη» που διοργανώνει η Εθνική Πινακοθήκη στο *Πολιτιστικό Κέντρο Atatürk* της Κωνσταντινούπολης.
- 26/07-31/10/2004** Με την έναρξη της λειτουργίας της η Εθνική Γλυπτοθήκη διοργανώνει την έκθεση «Αναφορά στην Ολυμπία – Γλυπτική σε ξύλο», στην οποία παρουσιάζονται 20 γλυπτά του καλλιτέχνη.

Ελένη Τσιτσιρίκου
Αρχαιολόγος – Μουσειολόγος

Επιλεγμένη Βιβλιογραφία

Βιβλία

- Ελύτης Οδυσσέας, *Ανοιχτά Χαρτιά* (Αθήνα: Εκδόσεις Αστερίας, 1974), σ. 453.
- Καπράλος Χρήστος, *Αυτοβιογραφία συμπληρωμένη από τη Σούλη Καπράλου* (Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα, 2001).
- Λυδάκης Στέλιος, *Οι Έλληνες Γλύπτες. Η Νεοελληνική Γλυπτική. Ιστορία – Τυπολογία – Λεξικό Γλυπτών*, τόμ. 5 (Αθήνα: Εκδόσεις Μέλισσα, 1981), σσ. 346-351.
- Μυκονιάτης Ηλίας, *Νεοελληνική Γλυπτική, Ελληνική Τέχνη* (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1996), σσ. 104-106, 204.
- Ξύδης Αλέξανδρος, *Χρήστος Καπράλος – Γλύπτης* (Αθήνα: Εκδόσεις «Το Τετράδιο», 1947).
- _____, *Προτάσεις για την Ιστορία της Νεοελληνικής Τέχνης*, τόμ. Α' (Αθήνα: Εκδόσεις Ολκός, 1976), σσ. 67, 197, 200, 212, 223, 256.
- _____, *Προτάσεις για την Ιστορία της Νεοελληνικής Τέχνης*, τόμ. Β' (Αθήνα: Εκδόσεις Ολκός, 1976), σσ. 27, 89-95, 180-182, 184-185.
- Παπανικολάου Μιλτιάδης, *Ιστορία της Τέχνης στην Ελλάδα, Ζωγραφική και Γλυπτική του 20ού Αιώνα*, τόμ. 1 (Αθήνα: Εκδόσεις Αδάμ, 1999), σ. 198.
- Σκαλτσά Ματούλα, *Συλλογή Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης* (Θεσσαλονίκη: ΜΙΕΤ, 1990), σ. 83.
- Σπητέρης Τώνης, *Τρεις Αιώνες Νεοελληνικής Τέχνης 1660-1967*, τόμ. Β' (Αθήνα: Εκδόσεις Πάπυρος, 1979), σσ. 197, 218, 248-249.
- _____, *Τρεις Αιώνες Νεοελληνικής Τέχνης 1660-1967*, τόμ. Γ' (Αθήνα: Εκδόσεις Πάπυρος, 1979), σσ. 125-126.
- _____, *Η Τέχνη στην Ελλάδα μετά το 1945* (Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας, 1983), σ. 85.
- Στεφανίδης Μάνος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Γλυπτική από την Αρχαιότητα ως Σήμερα* (Αθήνα: Εκδόσεις Φιλιππούτη, 1984), σσ. 68, 70-72, 87, 107, 113.
- Χρήστος Καπράλος (Αθήνα: Έκδοση Παπαστράτος ΑΒΕΣ, 1981).
- Χρήστου Χρύσανθος, *Θεωρία και Ιστορία της Νεώτερης Τέχνης* (Αθήνα: Εκδόσεις Κωνσταντινίδη, 1970), σσ. 185-214.
- Χρήστου Χρύσανθος, Κουμβακάλη-Αναστασιάδη Μυρτώ, *Νεοελληνική Γλυπτική 1800-1940* (Αθήνα: Έκδοση Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, 1982), σσ. 132-136, 250-251.
- Χρήστου Χρύσανθος, «Καπράλος Χρήστος», στο *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι – Γλύπτες – Χαράκτες 16ος – 20ός Αιώνας*, τόμ. 2 (Αθήνα: Εκδόσεις Μέλισσα, 1998), σσ. 126-129.

Άρθρα στον Περιοδικό & Ημερήσιο Τύπο

- Αλεξίου Νίκος, «Έργα Γλυπτικής – Έκθεσις Χρήστου Καπράλου», *Το Βήμα*, 25 Μαΐου 1957.
- Απάρτης Θανάσης, «Αίθουσα «Παρνασσού». Έκθεση Γλυπτικής Χρ. Καπράλου», *Ελεύθερα Γράμματα*, τ. 55, 15 Νοεμβρίου 1946, σ. 342.
- Βακαλό Ελένη, «Έκθεσις Καπράλου», *Τα Νέα*, 24 Μαΐου 1957.
- Ηλιοπούλου-Ρογκάν Ντόρα, «Ματιές στις εκθέσεις», *Η Καθημερινή*, 16 Απριλίου 1981.

- Λαμπράκη-Πλάκα Μαρίνα, «Το ήθος και το πάθος της δημιουργίας», *Το Βήμα*, 31 Ιανουαρίου 1993.
- Ξύδης Αλέξανδρος, «Ζωγραφική και γλυπτική 1945-1947», *Τετράδιο*, τ. 2, τόμ. Α', Μάρτιος 1947, σσ. 122-126.
- _____, *Ζυγός*, τ. 82-83, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1962, σσ. 20-26.
- Πετρίης Γιώργος, «Μια συζήτηση με τον Καπράλο», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τ. 30, τόμ. Ε', έτ. Γ', Ιούνιος 1957, σσ. 490-494.
- _____, «Χρήστος Καπράλος», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τ. 92, τόμ. ΙΣΤ', έτ. Η', Αύγουστος 1962, σσ. 158-166.
- Σπητέρης Τώνης, «Οι εκθέσεις του μηνός», *Ζυγός*, τ. 19-20, Μάιος-Ιούνιος 1957, σ. 25.
- _____, «Ο Καπράλος: ελληνικό παρών στην Μπιεννάλε», *Ελευθερία*, 15 Ιουλίου 1962.
- _____, «Το γλυπτικό έργο του Χρήστου Καπράλου», *Επίκαιρα*, 23 Απριλίου 1981.
- Φραντζισκάκης Φραντζής, «Ο Χρήστος Καπράλος απαντά σε δέκα εάν», *Ζυγός*, τ. 45, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1981, σσ. 30-43.
- Χρήστου Χρυσάνθος, «Χρήστος Καπράλος. Μια πλαστική της ανθρώπινης μορφής», *Ζυγός*, τ. 77, Απρίλιος 1962, σσ. 5-23.

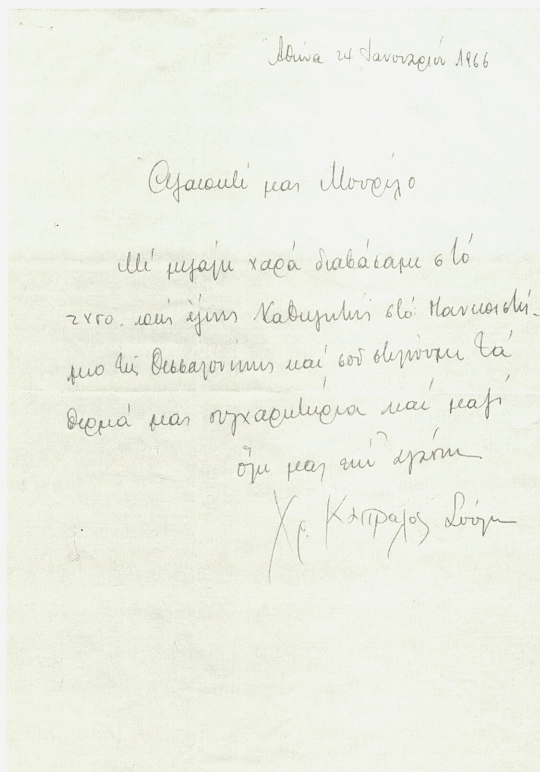
Κατάλογοι Εκθέσεων

- Capralos*, Bienale de Venise, 1962, Edit. "La Tipografica", 1962 (κειμ. Georges Mourellos & Tony Spiteris).
- Εθνική Γλυπτοθήκη, Μόνιμη Συλλογή*, Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα, 2006 (κειμ. Τώνια Γιαννουδάκη), σσ. 124-125, 180-181, 322-323.
- Θεόδωρος Στάμος, Χρήστος Καπράλος: από τη συλλογή του Ζαχαρία Πορταλάκη*, Βασιλική Αγίου Μάρκου – Λότζια, Δήμος Ηρακλείου, 1998.
- Καπράλος – Capralos*, Δήμος Αγρινίου (Αθήνα: Εκδόσεις Προβολή, 1996).
- Μεταμορφώσεις του Μοντέρνου, Η Ελληνική Εμπειρία*, Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα, 14 Μαΐου - 13 Σεπτεμβρίου 1992, Υπουργείο Πολιτισμού, Εθνική Πινακοθήκη, σσ. 100, 126, 435.
- Χρήστος Καπράλος. Αναφορά στην Ολυμπία. Γλυπτική σε ξύλο*, Εθνική Γλυπτοθήκη, Αθήνα, 26 Ιουλίου - 31 Οκτωβρίου 2004.
- Χρήστος Καπράλος. Γλυπτά από χαλκό 1960-1980*, Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα, 1981 (κειμ. Δημήτρης Παπαστάμος).
- Χρήστος Καπράλος. Λιθογραφίες*, Γκαλερί Πλειάδες, Αθήνα, 17 Οκτωβρίου – 5 Νοεμβρίου, 1983.

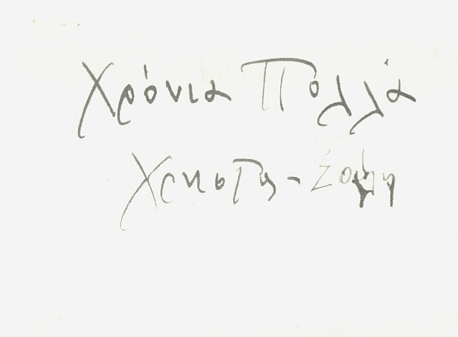
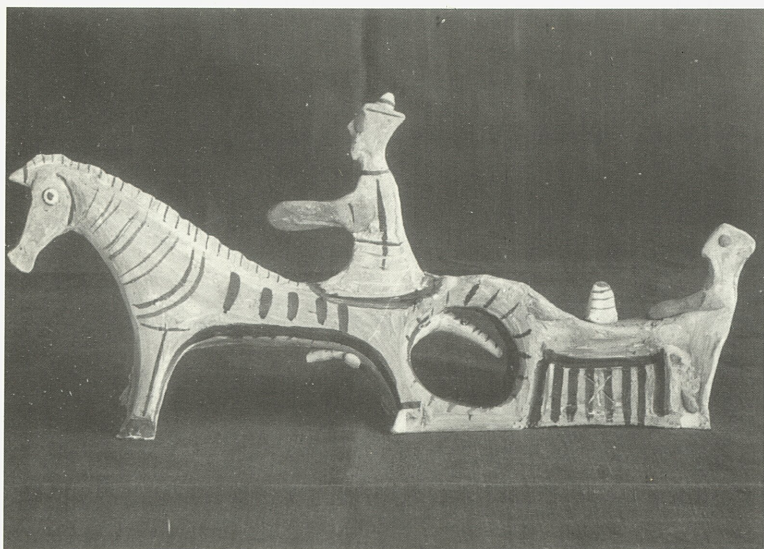
E. T.

Ο Χρήστος Καπράλος στο Αρχείο Γ. Μουρέλου

Στο Αρχείο του Γεωργίου Μουρέλου, που φιλοξενεί το Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών, υπάρχουν δώδεκα αδημοσίευτες* επιστολές που αφορούν κυρίως την παρουσία του Καπράλου στην Μπιενάλε της Βενετίας το 1962 και την προετοιμασία του καταλόγου, με κείμενα των Τώνη Σπητέρη και Γεωργίου Μουρέλου, που τη συνόδευε. Η πρώτη επιστολή χρονολογείται το 1960 και η τελευταία το 1981. Οι περισσότερες από αυτές τις επιστολές είναι γραμμένες από τον ίδιο τον Καπράλο. Επιπλέον, υπάρχουν δύο του Σπητέρη και δύο της Σούλης Καπράλου.

Ιδιόγραφη επιστολή του Χ. Καπράλου προς τον Γ. Μουρέλο, Αθήνα, 24 Ιανουαρίου 1966, Αρχείο Γεωργίου Μουρέλου, Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

Φωτογραφία έργου του Χ. Καπράλου με χειρόγραφες ευχές του ζεύγους Καπράλου στην πίσω όψη, Αρχείο Γεωργίου Μουρέλου, Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

* Στο πλαίσιο της εκδοτικής δραστηριότητας του Τελλογλείου Ιδρύματος έχει ενταχθεί και η σταδιακή δημοσίευση του έως τώρα αδημοσίετου υλικού του Αρχείου Γ. Μουρέλου.

Ο Χρήστος Καπράλος στο Αρχείο Τ. Σπητέρη

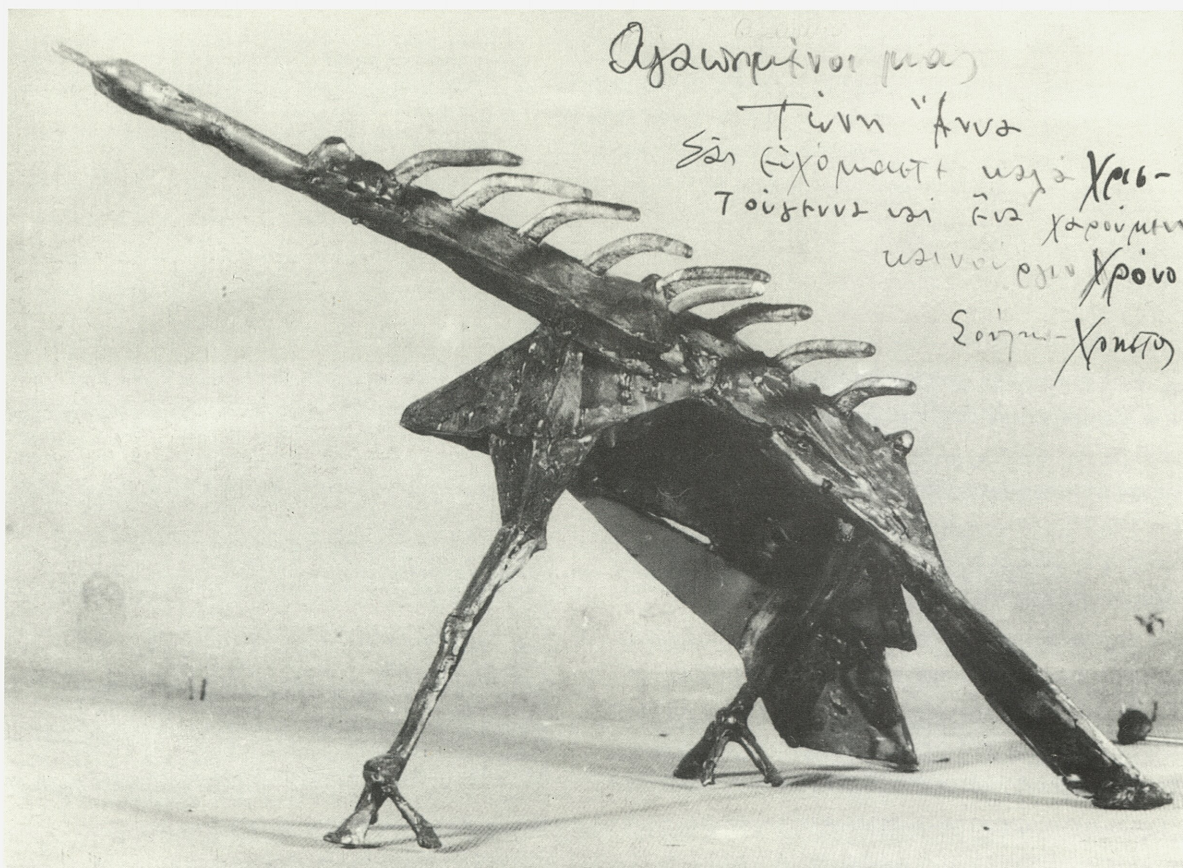
Ο Τώνης Σπητέρης έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αναγνώριση της εργασίας του Καπράλου στο εξωτερικό, καθώς ήταν ο οργανωτής της παρουσίας του στην Μπιενάλε της Βενετίας το 1962 και αυτός που έφερε σε επαφή τον γλύπτη με τη Martha Jackson, μία από τις σημαντικότερες γκαλερίστες στην Αμερική.

Ο φάκελος 377 του Αρχείου Σπητέρη για τον καλλιτέχνη περιλαμβάνει έναν σημαντικό αριθμό τεκμηρίων που φωτίζουν την πορεία του γλύπτη. Παρόλο που δεν διασώζεται η αλληλογραφία μεταξύ του γλύπτη και του τεχνοκριτικού, υπάρχει μια μεγάλη σειρά καταλόγων, ανάμεσά τους και ο περίφημος κατάλογος της Μπιενάλε του 1962 με το κονσερβοκούτι, από όλες σχεδόν τις εκθέσεις του

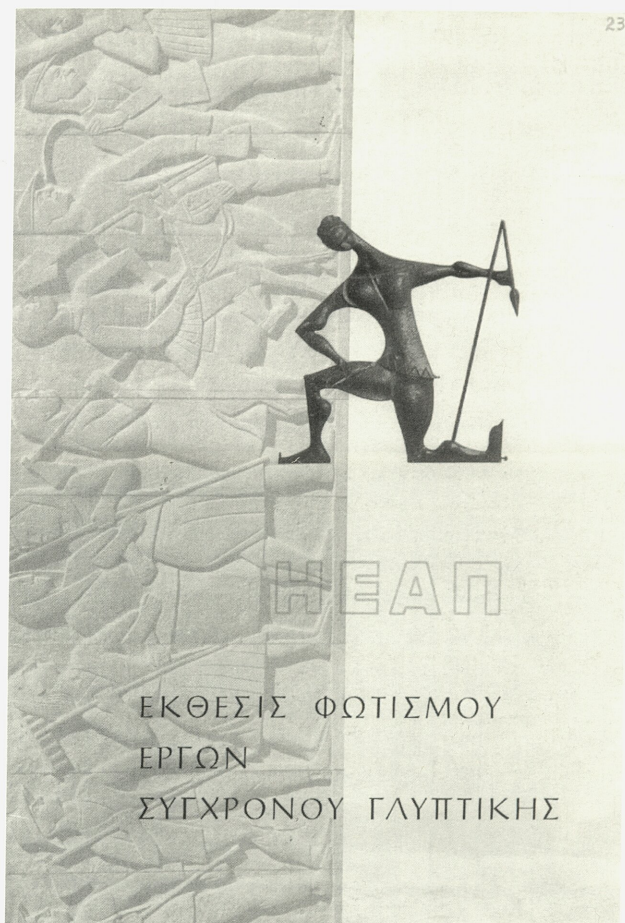
γλύπτη. Οι κατάλογοι αυτοί είναι σήμερα δυσεύρετοι, και σπάνια ο μελετητής έχει την ευκολία να τους βρίσκει συγκεντρωμένους σε ένα αρχείο.

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο του φακέλου είναι τα κριτικά σημειώματα που ξεκινούν από το 1946 με ένα κείμενο του Ορέστη Κανέλλη, και τελειώνουν το 1987 με κείμενα για την έκθεση λιθογραφιών του Καπράλου. Ο Γιάννης Μπλιάδης, η Ελένη Βακαλό, ο Μανόλης Χατζηδάκης, ο Άγγελος Προκοπίου, ο Τώνης Σπητέρης είναι μερικοί μόνο από τους τεχνοκριτικούς που συναντούμε. Τα σημειώματα αυτά αφορούν όλες τις σημαντικές στιγμές της διαδρομής του Καπράλου.

Το πιο ενδιαφέρον όμως μέρος του φακέλου αποτελούν οι φωτογραφίες, αρκετές αδημοσίευτες*,

Φωτογραφία έργου του Καπράλου με χειρόγραφες ευχές του Χρήστου και της Σούλης Καπράλου προς το ζεύγος Σπητέρη, Αρχείο Τώνη Σπητέρη, Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

Εξώφυλλο εντύπου της ατομικής έκθεσης του Χ. Καπράλου «Έκθεση Φωτισμού Έργων Συγχρόνου Γλυπτικής» στην Ισόγειο Αίθουσα Ηλεκτρικής Εταιρείας Αθηνών, 4 Μαΐου 1957, Αρχείο Τώνη Σπητέρη, Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

Εξώφυλλο εντύπου από την έκθεση του Χ. Καπράλου στην 31η Μπιενάλε της Βενετίας, 1962, Αρχείο Τώνη Σπητέρη, Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

έργων του γλύπτη. Οι περισσότερες αφορούν τη σειρά με τις πέτρες και τα χάλκινα έργα, ενώ περιορισμένη είναι η αντιπροσώπευση της σειράς με τις μάνες. Επιπλέον, δεν υπάρχει καμία εικόνα από την ομάδα των έργων του Καπράλου που έγιναν σε ξύλο. Στο πίσω μέρος πολλών από τις φωτογραφίες αυτές υπάρχουν τα στοιχεία του έργου και η παρατήρηση: «να επιστραφεί στον κ. Τώνη Σπητέρη». Κάποιες από τις συγκεκριμένες φωτογραφίες χρησιμοποιήθηκαν για τον κατάλογο της Μπιενάλε του 1962.

Εκτός από τα παραπάνω τεκμήρια, στον φάκελο του Καπράλου υπάρχουν ακόμη χειρόγραφα σημειώματα του Σπητέρη, σκαριφήματα βιογραφικών, γράμματα τρίτων σχετικά με τον Καπράλο κ.ά.

Π. Μ.

* Στο πλαίσιο της εκδοτικής δραστηριότητας του Τελλογλείου Ιδρύματος έχει ενταχθεί και η σταδιακή δημοσίευση του έως τώρα αδημοσίευτου υλικού του Αρχείου Τ. Σπητέρη.

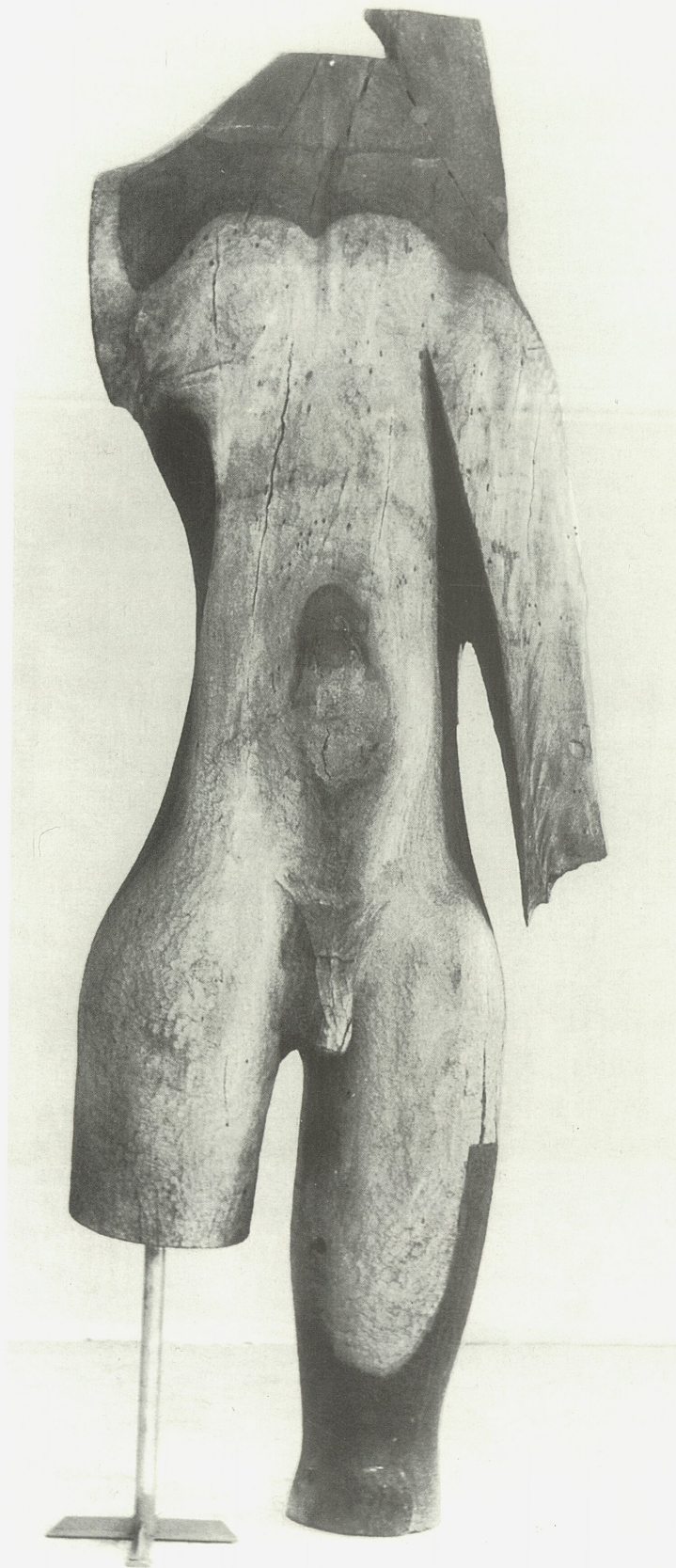

*Νίκη (πλαϊνή όψη) - Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας, 1972
Ξύλο, 165 x 100 x 95 εκ.
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
(πρόελευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)*

*Κένταυρος και Κόρη - Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας, 1971
Ξύλο, Κένταυρος: 240 x 175 x 40 εκ., Κόρη: 230 x 67 x 47 εκ.
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
(πρόελευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)*

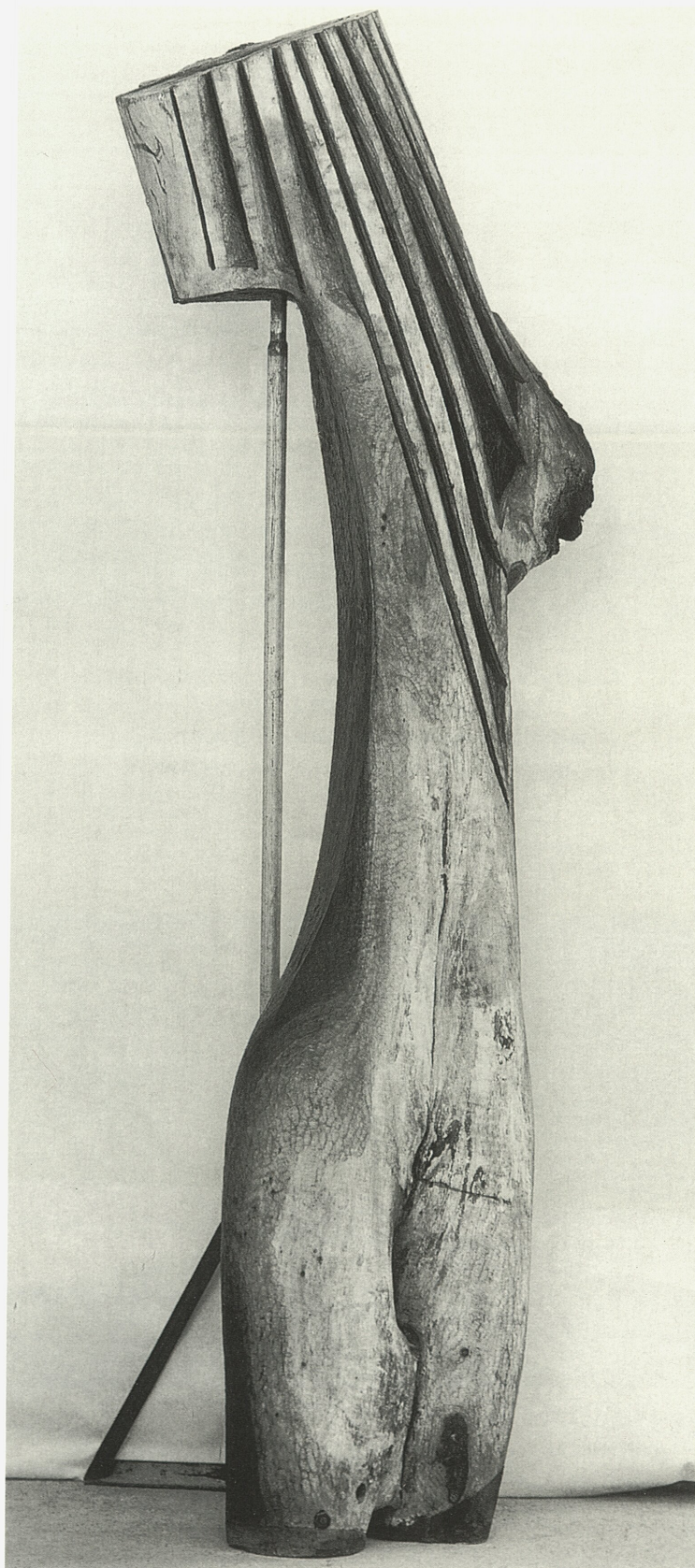
Απόλλων (εμπρός όψη) - Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας, 1972
Ξύλο, 205 x 75 x 50 εκ.
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
(προέλευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)

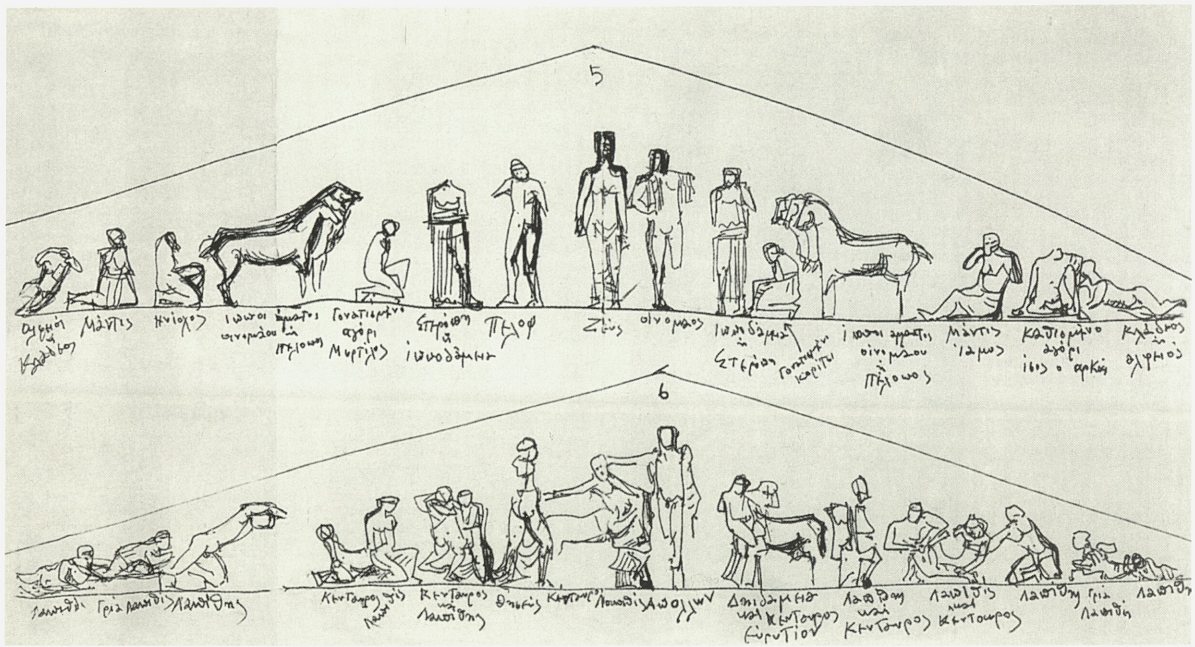
*Απόλλων (πίσω όψη) - Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας, 1972
Ξύλο, 205 x 75 x 50 εκ.
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
(προέλευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)*

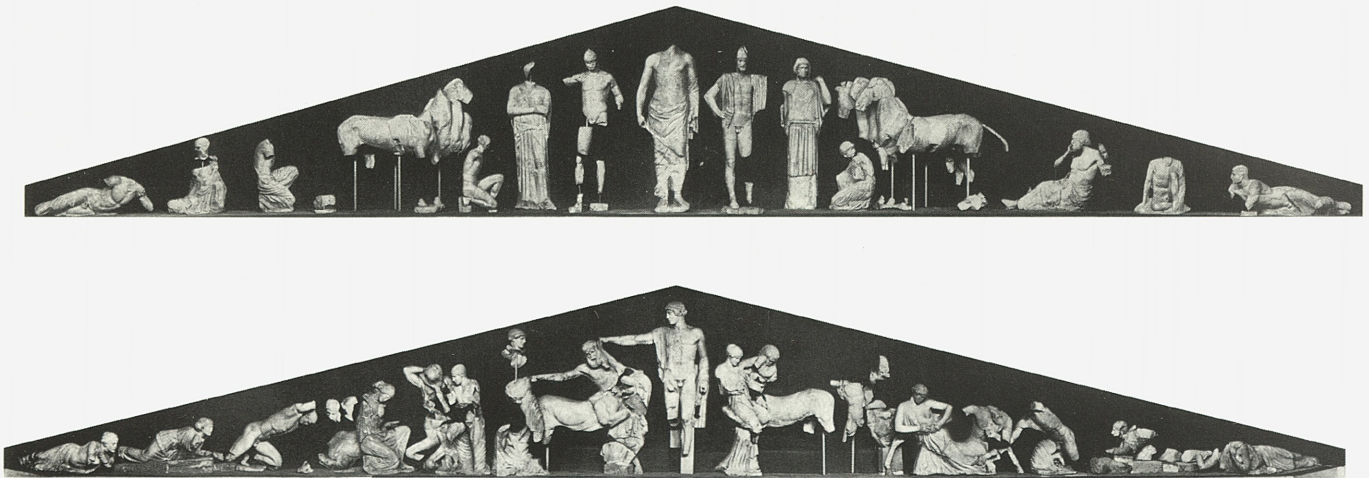
*Κόρη (πλαϊνή όψη) - Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας, 1971
Ξύλο, 278 x 61 x 65 εκ.
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
(προέλευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)*

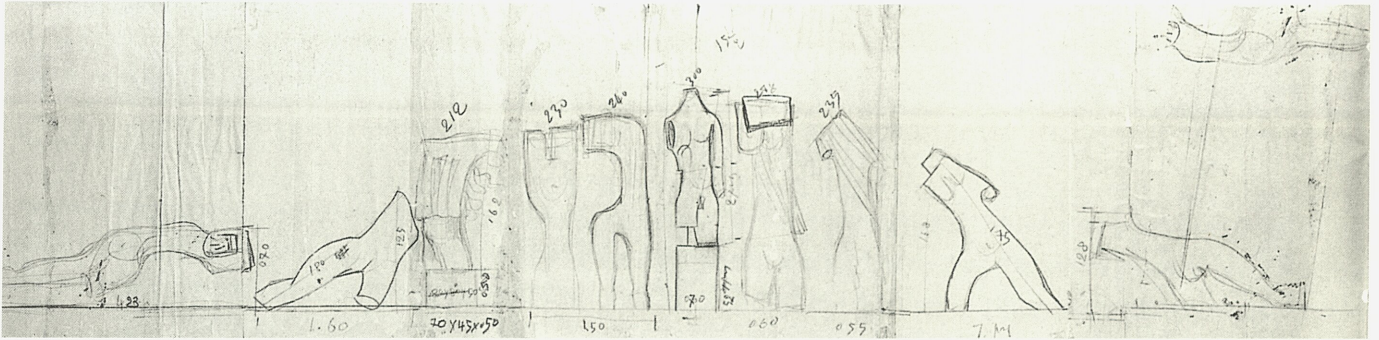
*Κόρη - Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας, 1972
Ξύλο, 232 x 62 x 60 εκ.
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
(προέλευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)*

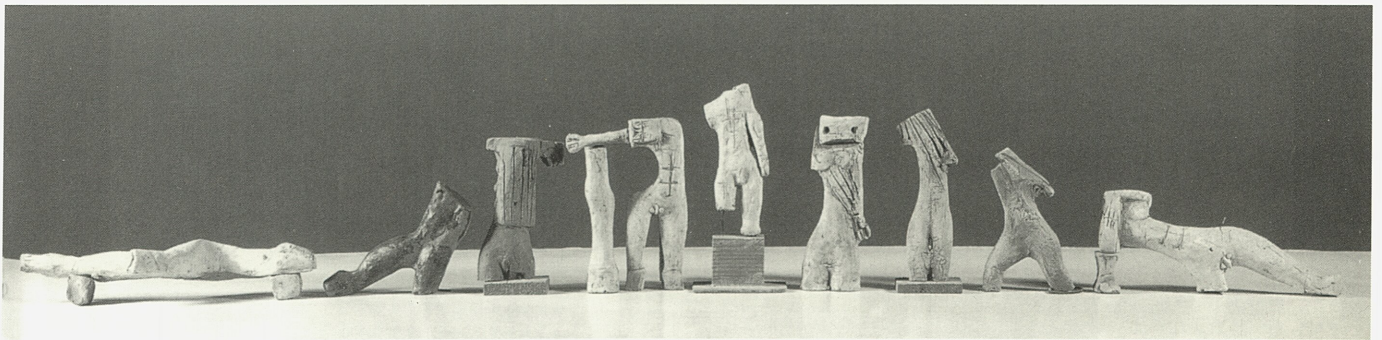
Μελέτες των αετωμάτων του ναού του Δία στην Ολυμπία
 Μελάνι σε χαρτί, 24,7 x 45 εκ.
 Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
 (προέλευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)

Ανατολικό και Δυτικό Αέτωμα του ναού του Δία στην Ολυμπία
 Φωτογραφία: Spyros Meléztis et Hélène Papadakis, Olympie. L'Altis et le Musée,
 Verlag Schnell & Steiner, München • Zürich 1972

Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας (σχέδιο)
 Μολύβι σε χαρτί, 24,8 x 102,5 εκ.
 Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
 (προέλευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)

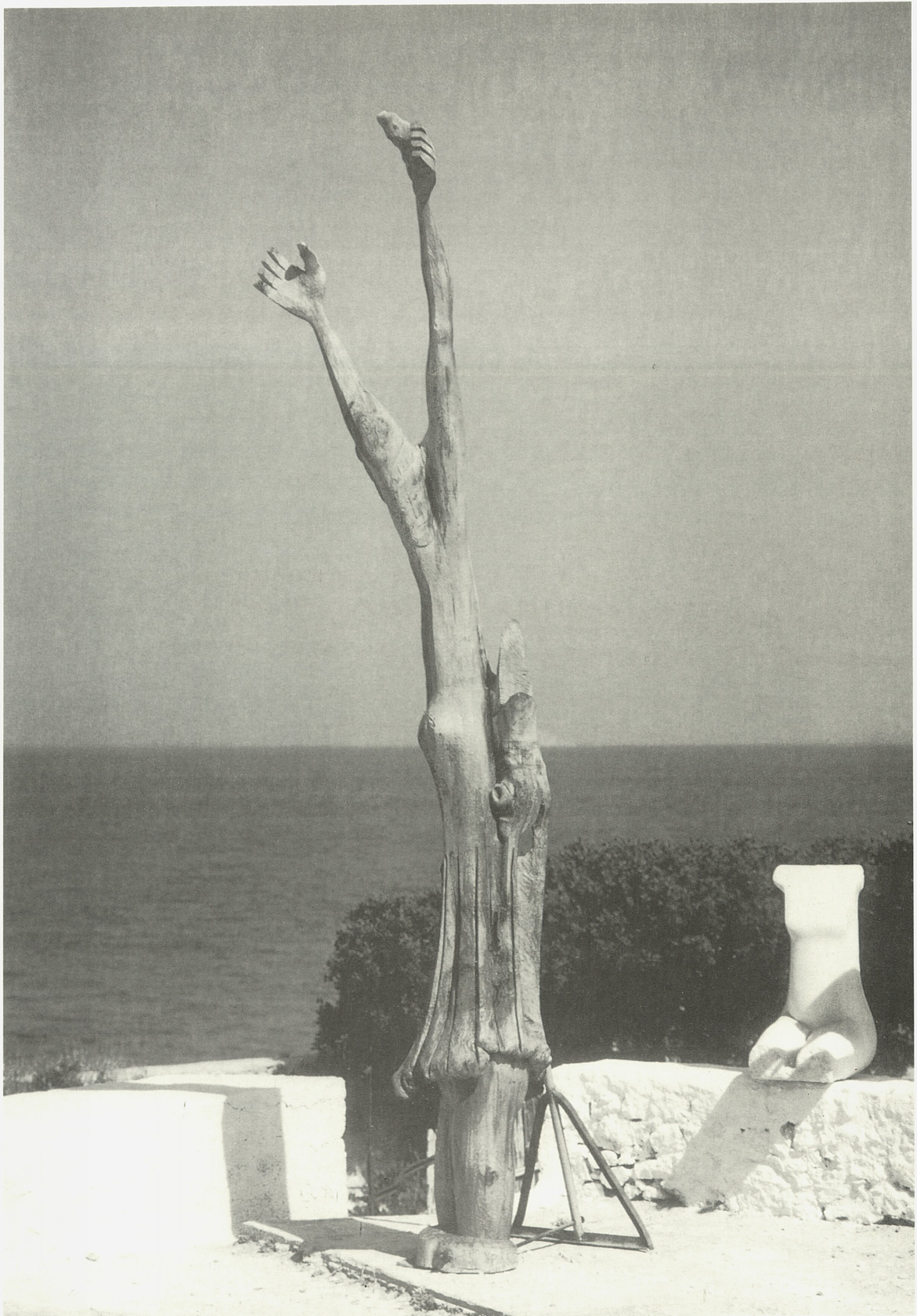

Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας
 Ελεύθερη μεταφορά σε πηλό, 19 x 100 εκ.
 Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
 (προέλευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)

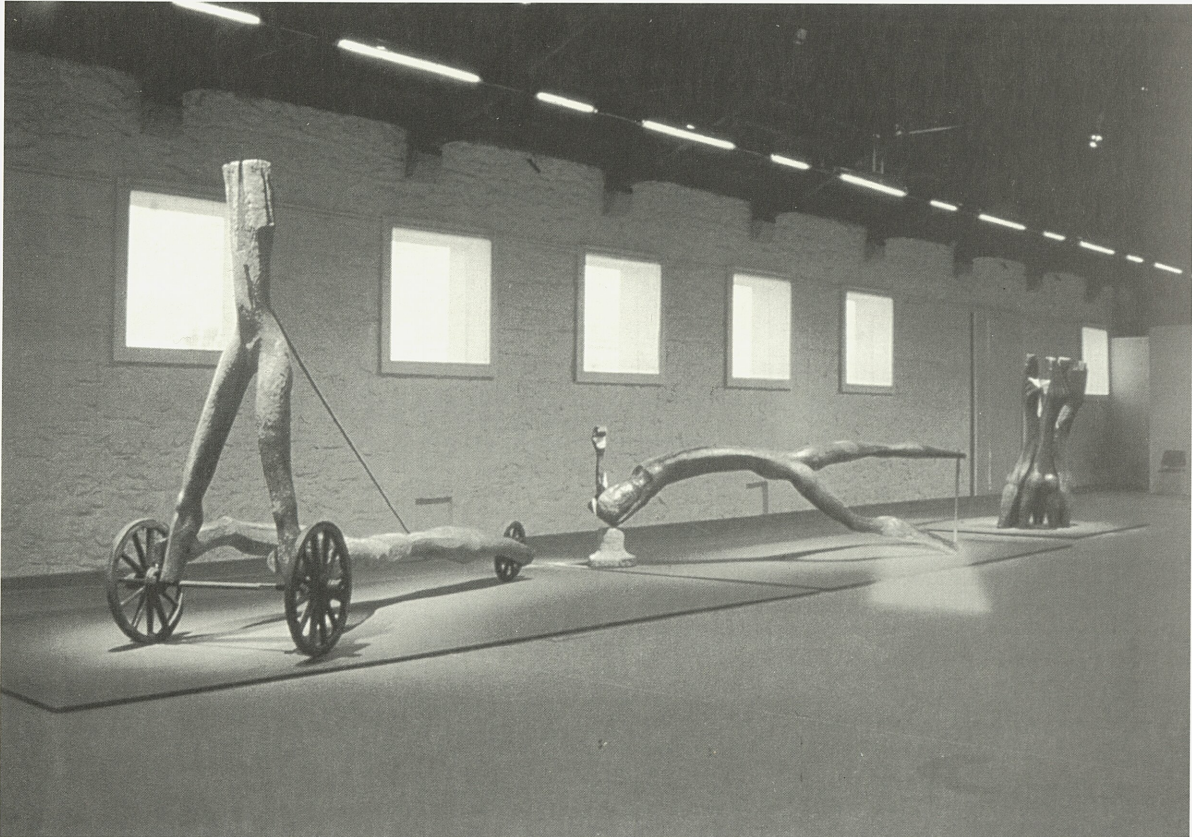

Κλάδος ποταμός (πίσω όψη) - Παρωδία από το Αέτωμα της Ολυμπίας, 1972
Ξύλο, 319 x 129 x 46 εκ.

Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
(προέλευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)

Μαγδαληνή - Σταύρωση, 1974
Ξύλο λεμονιάς, 316 x 88 x 75 εκ.
Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
(προέλευση: Ίδρυμα Χρήστου & Σούλης Καπράλου)

Αχιλλέας - Έκτορας (1972), Οπλίτης (1982) και Κυκλική Σύνθεση (1978) στην Εθνική Γλυπτοθήκη, 2004
Αχιλλέας - Έκτορας: Ξύλο, 265 x 442 x 135 εκ., Οπλίτης: Ξύλο, 129 x 435 x 114 εκ.,
Κυκλική Σύνθεση: Ξύλο, 216 x 86 x 103 εκ.
Φωτογραφία: Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου

Προέλευση εικόνων

Αρχείο Γεωργίου Μουρέλου,
Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

Αρχείο Τώνη Σπητέρη,
Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

Εθνική Πινακοθήκη –
Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου

Καπράλος – Capralos, Δήμος Αγρινίου,
Εκδόσεις Προβολή,
Αθήνα 1996

Olympie. L'Altis et le Musée
Verlag Schnell & Steiner,
München • Zürich 1972

Χρήστος Καπράλος. Αναφορά στην Ολυμπία.
Γλυπτική σε ξύλο, Εθνική Γλυπτοθήκη,
Αθήνα 26 Ιουλίου – 31 Οκτωβρίου 2004

Χρήστος Καπράλος,
Έκδοση Παπαστράτος ΑΒΕΣ,
Αθήνα 1981

ΧΟΡΗΓΟΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ Α.Π.Θ.

ΧΟΡΗΓΟΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ISBN 978-960-87805-8-3

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2007